

УДК 371.15+371.13+372.3+37.036

Олексій ЛИСТОПАД

*доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна
e-mail: alex.listopad@gmail.com*

Вікторія НЕСТЕРЕНКО

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна
e-mail: nv.od.ua@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Розкрито особливості сучасних досліджень у вищих навчальних закладах. Визначено функції науково-дослідної роботи студентів. Доведено, що науково-дослідна робота майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів виступає органічною складовою частиною цілісної системи професійної підготовки. Залежно від змісту і порядку здійснення заходів науково-дослідна робота студентів визначено три основні її види. Зазначено, що всі види науково-дослідної роботи забезпечують розвиток особистості студента. Обґрунтовано дві групи умов, що впливають на ефективність організації науково-дослідної роботи. Перша група – особистісні умови, обумовлені особливостями викладача, який організує науково-дослідну роботу студентів, а також особливості студентів, які беруть участь у науково-дослідній роботі. Друга група – управлінські умови, які характеризують організаторські або управлінські особливості організації науково-дослідної роботи студентів.

Ключові слова: науково-дослідна робота, функції науково-дослідної роботи студентів, види науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Сьогодні дошкільня знаходиться в авангарді усіх освітніх реформаційних процесів. Зміни, що відбуваються в сучасній дошкільній освіті, зумовлюють необхідність оновлення системи підготовки спеціалістів. Сьогодні, як ніколи раніше, дошкільним закладам потрібні фахівці з новим світоглядом, високою педагогічною культурою. Час вимагає підготовки дошкільного працівника, який би поєднував широкий спектр педагогічних функцій, був готовий здійснювати навчально-виховний процес у комплексі з науково-дослідною роботою. Тому, що як показують дослідження з проблеми підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, важлива роль у формуванні особистості майбутнього фахівця відводиться науково-дослідній роботі студентів.

Разом з тим, аналіз публікацій з проблеми підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Грама, Т. Жаровцева, Л. Зайцева, Е. Карпова, І. Княжева, О. Кучерявий, Н. Маковецька, В. Нестеренко, Г. Підкурганна, Т. Поніманська, Т. Степанова, О. Трифонова та ін.) дозволяє стверджувати, що випускники вищих педагогічних навчальних закладів недостатньо використовують в практичній діяльності досягнення сучасної педагогічної науки, зазнають значних труднощів в організації самостійної науково-дослідної роботи. Адже без розуміння особливостей наукового дослідження, володіння методами наукового пізнання неможливо бути здатним до науково-дослідної роботи в професійній діяльності. Тому цілком зрозуміло, що науково-

дослідна робота повинна проводитися систематично і цілеспрямовано протягом всього періоду навчання студентів у вищому навчальному закладі, щоб забезпечити формування особистості, здатної до творчої праці та професійного розвитку.

Проблема організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах в історичному аспекті знайшла відображення в працях А. Алексюка, Л. Вовк, Н. Дем'яненко, М. Євтуха, С. Золотухіної, О. Любара, О. Сухомлинської та ін. Науково-дослідну роботу студентів як елемент підготовки майбутніх фахівців розглядають Л. Авдєєва, В. Будак, Ю. Васильєв, Ф. Волков, Г. Засобіна, В. Марєєв, О. Микитюк, Н. Пузирьова, Н. Яковлева та ін. Теоретичні основи організації науково-дослідної роботи розкрито у докторських, кандидатських дисертаціях, монографіях О. Адаменко, Н. Гупана, О. Лавріненка, Г. Лесик, О. Мартинюк, О. Назаренко, І. Регейло та ін. Визначення специфіки науково-дослідної роботи здійснено в публікаціях (Д. Багалій, О. Єфіменко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, М. Міллер, І. Огієнко, С. Сисоєва та ін.).

Як зазначає О. Микитюк, наука у вищих навчальних закладах має свою специфіку. Зокрема, особливістю сучасних досліджень у вищих навчальних закладах, на відміну від академічної і галузевої, є: 1) відсутність, як правило, консервативної наукової структури (наукові школи порівняно невеликі і організаційно оформлені як кафедральні наукові колективи); 2) багатопрофільність, яка забезпечується широким підбором спеціалістів різної галузевої спрямованості; 3) відсутність відомчих амбіцій і пов'язана з цим свобода інтелектуальних уявлень; 4) висока ротація спеціалістів за рахунок припливу аспірантів, докторантів, пошукувачів – активної частини наукового колективу, що забезпечує виконання пошукових робіт з високим науково-практичним рівнем; 5) розширення і поглиблення творчих взаємозв'язків і співдружності вузівської та галузевої науки; 6) здатність задовольняти не тільки інтереси розвитку суспільства, але й приватні інтереси самої вузівської науки шляхом фундаментальних і прикладних досліджень теорії і практики вищої освіти щодо наукового забезпечення навчального процесу

(розробка методичних, методологічних і дидактичних проблем) [3, 6–7].

Аналіз офіційних документів і практики роботи вищих навчальних закладів дозволив О. Микитюку визначити наступні функції науково-дослідної роботи студентів: а) функція удосконалення навчального процесу та відображення сучасних наукових досягнень в навчальній діяльності вищої школи; б) функція виховання: наукові дослідження розкривають студентам широке коло різноманітних наукових проблем, що сприяють розширенню світогляду, виховують потяг до самоосвіти; в) функція розвитку у майбутніх фахівців мислення, вміння спостерігати, аналізувати та творчо розвиватися [3, 11].

Аналіз наукових праць показує, що на сьогоднішній день накопичено значний теоретичний матеріал, що дозволяє розробляти й впроваджувати різні підходи до організації науково-дослідної роботи студентів. На кафедрі дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» накопичено позитивний досвід щодо організації науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка виступає органічною складовою частиною цілісної системи їхньої професійної підготовки. Вона є одним з найважливіших засобів підвищення якості підготовки фахівців у сфері дошкільної освіти.

Підвищення ролі і значення студентської науково-дослідної роботи на сучасному етапі розвитку України вимагає підвищення рівня керівництва нею. Науково-дослідна робота студентів на кафедрі дошкільної педагогіки організована таким чином, щоб розвивати у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів схильність до науково-дослідної діяльності та створювати передумови для виховання, формування і самореалізації творчих здібностей студентів, розширювати теоретичний кругозір і наукову ерудицію студентів, сприяти популяризації наукових знань і досягнень серед студентів, забезпечувати найбільш ефективний професійний відбір обдарованої і талановитої молоді для подальшого навчання за педагогічними напрямками в магістратурі та аспірантурі університету.

Організація науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів базується на принципах науковості, системності, послідовності, демократичності, стимулюванні розвитку творчості. Дотримання цих принципів дозволяє забезпечувати: розвиток творчої особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; інтеграцію навчально-виховного і науково-дослідного процесів; здійснення науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на всіх етапах навчання; послідовність в освоєнні студентами різних принципів, методів і технологій виконання наукових досліджень по мірі їх ускладнення відповідно до стадій освітнього процесу; використання різноманітних форм організації науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, як передбачених навчальними планами, так і тих, що виконуються поза навчальним процесом; широке використання змагальних заходів стимулюючого характеру різних рівнів (від кафедрального до міжнародного); використання різних форм заохочення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Організація науково-дослідної роботи на кафедрі має наступні особливості: 1) залучення майбутніх вихователів до науки на перших етапах навчання; 2) формування мотивації до науково-дослідної роботи, сприяння в опануванні наукового методу пізнання, поглибленому і творчому освоєнні навчального матеріалу; 3) пропаганда серед майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів різних форм наукової творчості у відповідності до принципу єдності науки і практики, розвиток інтересу до науково-педагогічних досліджень як основи для створення нових знань; 4) виховання творчого ставлення до педагогічної професії через дослідницьку діяльність; 5) навчання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів методикам і засобам самостійного вирішення науково-педагогічних завдань; 6) залучення найбільш обдарованих студентів до цілеспрямованої науково-дослідної, освоєння нових педагогічних технологій дослідження; 7) відбір і рекомендація найбільш перспективних студентів,

що активно займаються науково-дослідною роботою для продовження освіти в аспірантурі, для формування резерву науково-педагогічних кадрів у рамках системи підготовки наукової зміни; 8) виховання патріотичного відношення молоді до досягнень вітчизняних наукових шкіл та наукових шкіл університету на основі спадкоємності між поколіннями; 9) здійснення співпраці з іншими вищими педагогічними закладами освіти та науковими установами, вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду організації науково-дослідної роботи з впровадженням в роботу передових форм і методів наукового дослідження; 10) організаційно-методична робота щодо підвищення ефективності діяльності студентських наукових гуртків та проблемних груп, що діють на кафедрі; 11) організація і проведення різних організаційно-масових і змагальних заходів щодо науково-дослідної роботи студентів (наукових семінарів і конференцій, конкурсів студентських наукових робіт, олімпіад з дисциплін та спеціальностей, оглядів-конкурсів курсових, дипломних, навчально-дослідницьких робіт, дискусійних клубів, шкіл молодих дослідників та ін.); 12) реалізація результатів наукової творчості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів через сприяння їх публікації та впровадження в науку і практику.

Залежно від змісту і порядку здійснення заходів науково-дослідна робота студентів поділяється на три основні види: науково-дослідна робота майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка безпосередньо ввійшла в навчальний процес (роботи, які виконуються відповідно до навчальних планів і програм в обов'язковому порядку); науково-дослідна робота майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка доповнює навчальний процес (поза рамками безпосередньої освітньої програми); науково-дослідна робота студентів, яка проводиться паралельно з навчальним процесом (головним чином – участь студентів у наукових дослідженнях, що виконуються викладачами і науковцями). Всі три види науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів забезпечують повноцінний розвиток творчої особистості студента.

Основні форми науково-дослідної роботи є: 1) студентські науково-дослідні гуртки, зокрема: «Творчий вихователь»; «Пошуково-дослідницька діяльність»; «Молодий науковець»; «Перші кроки в науці»; «Дослідники»; «Науковий пошук» тощо; 2) творчі проблемні групи «Розвиток професійно-творчого потенціалу майбутнього вихователя ДНЗ»; «Професійний саморозвиток студентів у процесі навчання» тощо, що виконують дослідження з проблем, пов'язаних з науковими інтересами як окремих викладачів, так і кафебри в цілому; 3) науково-дослідна робота студентів на базі дошкільних навчальних закладів Півдня України; 4) участь в наукових конференціях і конкурсах різного рівня (внутрішньовузівських, регіональних, всеукраїнських та міжнародних); 5) участь в психолого-педагогічних дослідженнях, що проводяться кафедрою; 6) участь в студентських олімпіадах (внутрішньовузівських, регіональних, всеукраїнських та міжнародних); 7) проведення науково-дослідних робіт поза рамками університету; 8) співпраця з дошкільними навчальними закладами; 9) участь в міжнародних програмах і конкурсах, грантів; 10) дослідницька робота, що проводиться за індивідуальним планом при виконанні курсових та магістерських робіт.

Система науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів сприяє самореалізації особистісних і творчих здібностей студентів, розширенню можливостей розвитку інтелектуального потенціалу. Особлива увага приділяється індивідуальній роботі з особливо обдарованими студентами. Кожен майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів має можливість під час навчання перевірити свої творчі здібності у різноманітних конкурсах: «На кращий сайт дошкільного навчального закладу»; «Дитячий садок майбутнього»; «Всезнайко» тощо.

Всім студентам надається допомога у виконанні наукових досліджень; у підготовці і представленні наукових робіт на різні конкурси і виставки; у впровадженні результатів наукових робіт в навчально-виховний процес; у підготовці і представленні наукових доповідей на різних міжнародних, всеукраїнських, регіональних та інших науково-

практичних конференціях; у підготовці і публікації наукових статей. Постійно проводиться робота щодо забезпечення масової участі здібних студентів в науково-дослідній роботі і виявлення найбільш перспективних студентів для майбутньої наукової діяльності.

Щорічно проводяться конкурси студентських наукових робіт, «Дні студентської науки», студентські наукові конференції, конкурси кращих наукових студентських доповідей, видаються збірники кращих студентських наукових робіт; кращі студентські наукові роботи відправляються на міжнародні, всеукраїнські і регіональні конкурси, виставки і конференції.

Перетворення, які зараз відбуваються в системі організації науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, базуються на використанні багаторічного вітчизняного, а також зарубіжного досвіду, і спрямовані на забезпечення високого рівня підготовки майбутніх вихователів відповідності до вимог стандартів дошкільної педагогічної освіти. Для перевірки ефективності організації науково-дослідної роботи студентів, було проведено експериментальне дослідження.

У процесі дослідження було визначено дві групи умов, що істотно впливають на ефективність організації науково-дослідної роботи. Дослідження здійснювалося шляхом використання методів спостереження, проведення бесіди, анкетування викладачів і студентів Півдня України. Результати проведеного дослідження оброблялися з використанням методів математичної статистики.

Перша група – це особистісні умови, обумовлені особливостями викладача, який організує науково-дослідну роботу студентів, а також особливості студентів, які беруть участь у науково-дослідній роботі. Як показує проведене дослідження, до особистісних умов, що впливають на ефективність організації науково-дослідної роботи, були віднесені: творчий стиль роботи керівника науково-дослідної роботи студентів – 87,3%; високий професіоналізм керівника науково-дослідної роботи студентів – 63,7%; позитивна емоційна атмосфера – 54,3%; урахування індивідуальних і групових особливостей і можливос-

тей студентів – 43,9%; заохочення студентів, які досягли кращих результатів при проведенні наукових досліджень – 43,9%; зацікавленість викладача і студентів в спільній дослідницькій роботі – 43,9%; відповідальне ставлення до виконання своїх наукових і педагогічних обов'язків – 33,2%; загальна культура наукової і творчої діяльності викладача і студентів – 33,2%.

Друга група – управлінські умови, які характеризують організаторські або управлінські особливості організації науково-дослідної роботи студентів. До управлінських умов, що визначають ефективність науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів були віднесені: творчий характер завдань, які виконувались у процесі науково-дослідної роботи – 87,3%; наукова і практична значущість завдань, які виконувались в ході науково-дослідної роботи студентів – 63,7%; чітко продумана система управління і самоврядування студентів при проведенні дослідницької роботи – 63,7%; наявність комплексної наукової проблеми – 55,6%; активне застосування комп'ютерної техніки в наукових дослідженнях – 55,6%; розширення самостійності студентських досліджень – 43,9%; активне впровадження новацій у підходах до органі-

зації науково-дослідної роботи студентів – 43,9%; гласність науково-дослідної роботи студентів – 33,2%; забезпечення спадкоємності в організації і проведенні науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів з поступовим її ускладненням від курсу до курсу – 33,2%; зміцнення міжфакультетської і міжвузівської співпраці при проведенні наукових досліджень – 33,2%; взаємозв'язок науково-дослідної і навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – 33,2%.

Як показало дослідження, участь студентів у науково-дослідній роботі під керівництвом найбільш досвідчених керівників дозволяє розвинути творче мислення, виховати у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів потребу і вміння застосовувати теоретичні знання у своїй майбутній практичній педагогічній діяльності. Науково-дослідна діяльність дозволяє розвивати вміння аналізувати і узагальнювати факти, приймати рішення, сприяє індивідуалізації навчання, забезпечує творчу співпрацю викладача і студента, вплив творчої особистості вченого-педагога на формування творчої особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Горкуненко П. П. Готовність студента до науково-дослідницької роботи: теоретичний аспект / П. П. Горкуненко // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Збірник наукових праць НПУ ім. Драгоманова. Випуск — 2003 — № 10, — С. 138—146.
2. Листопад О. А. Формування творчої особистості студента в процесі науково-дослідної роботи / О. А. Листопад // Наша школа. — 2012. — № 5. — С. 14—20.
3. Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект) : [монографія] / О. М. Микитюк. — 2-ге вид., випр. і допов. — Харків : ОВС, 2003. — 272 с.
4. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є. С. Спіцин. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. — 120 с.

References

1. Gorkunenko P. P. The readiness of a student for research work: Theoretical Aspect / P. P. Gorkunenko // The Creative Personality of Teacher: Problems of Theory and Practice. Collection of scientific works of the National Academy of Sciences of Ukraine. Dragomanov Issue. — 2003 — No. 10. — P. 138—146.
2. Lystopad A. A. Formation of the student's creative personality in the process of research work / O. A. Lystopad // Our school. — 2012. — No. 5. — P. 14—20.
3. Mykytyuk O. M. Formation and development of research work in higher educational institutions of Ukraine (historical and pedagogical aspect): [monograph] / O. M. Nikityuk. — 2nd form., Vopr. and supplements — Kharkiv : ATS, 2003. — 272 p.
4. Spitsin Ye. S. Methodology of organization of research work of students in a higher education institution / Ye. S. Spitsin. — K. : View. Center of KNLU, 2003. — 120 p.

Листопад А., Нестеренко В. Особенности организации научно-исследовательской работы будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений

Доказано, что организация научно-исследовательской работы базируется на принципах научности, системности, последовательности, демократичности, стимулирования развития творчества. Определены особенности научно-исследовательской работы студентов. Обоснованы три основных вида научно-исследовательской работы студентов: научно-исследовательская работа студентов, которая непосредственно включена в учебный процесс (работы, которые выполняются в соответствии с учебными планами и программами в обязательном порядке); научно-исследовательская работа студентов, которая дополняет учебный процесс (вне рамок непосредственной образовательной программы); научно-исследовательская работа студентов, которая проводится параллельно с учебным процессом (главным образом – участие студентов в научных исследованиях, которые выполняются преподавателями и научными работниками). Раскрыты основные формы научно-исследовательской работы: студенческие научно-исследовательские кружки; творческие проблемные группы, которые выполняют исследования по проблемам, связанными с научными интересами преподавателей, так и кафедры в целом; научно-исследовательская работа студентов на базе дошкольных образовательных учреждений Юга Украины; участие в научных конференциях и конкурсах разного уровня (внутривузовский, региональных, всеукраинских и международных); участие в психолого-педагогических исследованиях, которые проводятся кафедрой; участие в студенческих олимпиадах (внутривузовских, региональных, всеукраинских и международных); проведение научно-исследовательских работ вне рамок университета; сотрудничество с дошкольными образовательными учреждениями; участие в международных программах и конкурсах; исследовательская работа, которая проводится за индивидуальным планом при выполнении курсовых и магистерских работ. Определено две группы условий, которые влияют на эффективность организации научно-исследовательской работы. Первая группа – личностные условия, обусловленные особенностями преподавателя, который организует научно-исследовательскую работу студентов, а также особенности студентов, которые берут участие в научно-исследовательской работе. Вторая группа – управленческие условия, которые характеризуют организаторские или управленческие особенности организации научно-исследовательской работы студентов.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, функции научно-исследовательской работы студентов, виды научно-исследовательской работы будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений.

Lystopad O., Nesterenko V. The peculiarities of the organization of future preschool teachers' scientific and research work

It has been proved that the organization of scientific and research work is based on the principles of scientific character, systemacity, consistency, democratic character, creativity development stimulation. The peculiarities of students' scientific and research work have been defined. Three main types of students' scientific and research work have been justified, namely: students' scientific and research work, which is directly provided with educational process (works which are performed according to curricula and programs without fail); students' scientific and research work, which supplements the educational process (which is not included into the direct educational program); students' scientific and research work, which is carried out in parallel with the educational process (mainly it is the participation of students in scientific researches, which are carried out by lecturers and scientists). The main forms of scientific and research work have been disclosed: students' scientific and research clubs; creative problem groups which carry out researches on the problems that are related to scientific interests of both teachers and a department as a whole; students' scientific and research work which is carried out on the basis of preschool educational institutions of the South of Ukraine; participation in scientific conferences and competitions of various levels (intra-university, regional, all-Ukrainian and international), participation in psychological and pedagogical studies, which are conducted by a department; participation in student's olympiads (intra-university, regional, all-Ukrainian and international), carrying out the research works not in a university; cooperation with pre-school educational institutions; participation in international programs and competitions, grants; research work, which is conducted on an individual plan for the execution of coursework and master's work. Two groups of conditions which affect the effectiveness of the organization of scientific and research work have been identified. The first group is personal conditions, caused by the peculiarities of a lecturer, who organizes students' scientific and research work, as well as the peculiarities of students who participate in research work. The second group is administrative conditions which characterize the organizing or administrative peculiarities of the organization of students' scientific and research work.

Keywords: scientific and research work, functions of students' scientific and research work, types of future preschool teachers' scientific and research work.

Стаття надійшла до редколегії 09.09.2017